

***Synteza prawa polskiego od 1989 roku*, pod red. T. Guza,
J. Głuchowskiego, M.R. Pałubskiej, wyd. 2, Warszawa 2013,
ss. 891**

Książka „*Synteza prawa polskiego od 1989 roku*” została pomyślana i przygotowana jako syntetyczny wykład charakteryzujący system prawa polskiego, co zasługuje na szczególne uznanie. System prawny każdego państwa, z definicji bowiem, stanowi przecież zagadnienie niezwykle szerokie, a przez to także skomplikowane. Należy podkreślić, że jest to pierwsza tego rodzaju publikacja prezentująca prawo polskie i polską kulturę prawną szerokiemu gronu czytelników.

Stanowi poprawioną i uzupełnioną reedycję opublikowanej w 2009 r. książki „*Prawo polskie. Próba syntezy*”, która została wydana jednocześnie w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej. Obydwie wersje językowe zostały wydane w prestiżowych wydawnictwach – wydanie polskie w wydawnictwie „C.H. Beck”, wydanie angielskie w szwajcarskim wydawnictwie „Peter Lang. Internationaler Verlag der Wissenschaften”. Wersja polskojęzyczna liczyła 1046 stron, wersja anglojęzyczna została wydana w dwóch tomach, z których pierwszy liczył 742 strony, drugi 412 stron. W efekcie czytelnicy niewładający językiem polskim otrzymali bardzo rzetelnie przygotowane dzieło prezentujące system prawa polskiego i dorobek polskiej kultury prawnej, który pozostawia wiele do życzenia, co bez trudu można dostrzec w zestawieniach bibliograficznych niemal każdej wielkiej biblioteki poza granicami Polski oraz w indeksach cytowań. Książka, po wznowieniu, w polskiej wersji językowej liczy obecnie 892 strony; w stosunku do pierwszego wydania nie uwzględnia opisu europejskiego i polskiego prawa średniowiecznego oraz historii polskiego prawa konstytucyjnego, ale za to została wzbogacona o rozdziały dotyczące polskiej myśli prawniczej, prawa własności intelektualnej oraz prawa spadkowego.

Recenzowana książka powstała z inspiracji pracowników Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – Wydziału Zamiejscowego Nauk Prawnych i Ekonomicznych w Tomaszowie Lubelskim. Poza pracownikami

KUL do jej przygotowania zostali zaproszeni także inni wybitni naukowcy z kilku ośrodków akademickich Polski: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Zielonogórskiego, Europejskiej Wyższej Szkoły Prawa i Administracji w Warszawie, Kujawsko – Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy i Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu. Książka stanowi opracowanie zbiorowe, co zrozumiałe w kontekście podjętego przedsięwzięcia, pozwalające, przynajmniej na częściowe, poznanie systemu prawa polskiego i jego poszczególnych dyscyplin zarówno od strony badawczej, jak i od strony praktycznego stosowania przyjętych rozwiązań przez uczestników obrotu prawnego. Odpowiedzialność za redakcję przyjęło trzech autorów: Tadeusz Guz, Jan Głuchowski i Maria R. Pałubska. Przygotowane opracowania uwzględniają aktualny stan prawny, oparty na europejskich standardach, demokratycznych zasadach oraz poszanowaniu wolności i praw człowieka i obywatela, co stało się możliwe dopiero po obaleniu komunizmu i odzyskaniu przez Polskę możliwości samostanowienia. Nie zabrakło także odniesień o charakterze historycznym ze szczególnym uwzględnieniem zmian, jakie zostały dokonane w polskim systemie prawnym po 1989 roku.

Książka składa się z 6 różnych objętościowo części, omawiających kolejno zagadnienia z najważniejszych dyscyplin prawa polskiego, w ramach których znalazły się artykuły 29 autorów. Książkę otwiera spis treści, który ułatwia czytelnikowi sprawne poruszanie się po zaprezentowanych w niej zagadnieniach oraz krótkie „Wprowadzenie” przygotowane w 4 wersjach językowych: polskim, angielskim, francuskim i niemieckim, przedstawiające motywy podjęcia się jej przygotowania. Na uwagę zasługuje bogaty wykaz literatury uporządkowany według przynależności do kolejnych rozdziałów książki, którego prezentacja zajęła 42 strony, a jest to tylko, co należy wyraźnie podkreślić, literatura podstawowa, najbardziej reprezentatywna dla poruszanej problematyki. Książkę kończą zawierające podstawowe informacje krótkie noty o autorach oraz indeksy osobowy i rzeczowy.

Nie sposób scharakteryzować zawartości treściowej poszczególnych części, ale nie można nie wspomnieć przynajmniej o najważniejszych zagadnieniach, które stały się przedmiotem rozważań autorów recenzowanej książki. Część pierwsza „Geneza, filozofia i międzynarodowy kontekst prawa polskiego” nawiązuje do pojęć podstawowych, mających fundamentalne znaczenie dla rozwoju i zrozumienia systemu prawa polskiego, a więc do aspektów aksjologicznych i prakseologicznych oraz kontekstu historycznego. Część pierwsza składa się z 5 rozdziałów, wprowadzających czytelnika w problematykę

prawa polskiego. Rozdział I „Prawo rzymskie a kultura prawna w Polsce” przygotowany przez ks. prof. Antoniego Dębińskiego opisuje wpływ prawa rzymskiego i jego instytucji na kształtowanie się porządku prawnego w Polsce, co wskazuje na fakt zakotwiczenia prawa polskiego w łacińskiej kulturze prawnej. Rozdział II „Filozoficznoprawny kontekst polskiego prawa” autorstwa ks. prof. Tadeusza Guza odwołuje się do filozofii, na której oparto system prawa polskiego, wskazując że prawo pozytywne, stanowione przez prawodawcę ludzkiego, stanowi jedynie niedoskonałe odbicie odwiecznego porządku ukształtowanego w akcie stworzenia przez Boga jako Najwyższego Prawodawcę. Człowiek, w swojej rozumnej naturze, próbuje odczytać, zrozumieć i recypować na grunt normatywny, w sposób bardziej lub mniej doskonały, zasady tego boskiego ładu. W centrum tego ładu znajduje się każdy człowiek, który bez względu na to, czy jest chrześcijaninem czy nim nie jest, stanowi podmiot praw i obowiązków. Egzystencjalnym pomostem między Bogiem jako Najwyższym Prawodawcą a każdą istotą ludzką, jako podmiotem praw i obowiązków, jest *ius naturale*, które stanowi bezpośredni punkt odniesienia dla systemu prawa polskiego. Logiczną konsekwencją tych rozważań jest kolejny rozdział, określający „Aksjologiczne podstawy prawa polskiego” autorstwa prof. Marka Piechowiaka, który wskazuje na uniwersalne wartości stanowiące podstawę prawa polskiego, wśród których wymienia m.in. godność człowieka, solidaryzm społeczny, troskę o dobro wspólne, suwerenność, demokrację, pluralizm światopoglądowy, podział i równowagę władz, pomocniczość państwa, znajdujące swoje odzwierciedlenie w postanowieniach Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r., która jest najwyższym prawem. Rozdział IV „Współczesne prawo polskie w perspektywie teoretycznej” prof. Aleksandra Stępkowskiego dotyczy współczesnej polskiej myśli prawniczej. Autor omawia w nim kształtowanie się nowego porządku prawnego po przekształceniu ustroju państwa oraz wpływ prawa i standardów wypracowanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka i Unię Europejską na system prawa polskiego. Przedstawia także doniosłą rolę, jaką w demokratyzacji stosunków społeczno-politycznych odegrał Trybunał Konstytucyjny. Część pierwszą zamyka Rozdział V „Status prawnomiędzynarodowy Polski współczesnej” opracowany przez prof. Lecha Antonowicza, który definiuje miejsce i rolę Polski współczesnej w społeczności międzynarodowej. Podejmuje także niezwykle istotne zagadnienie dotyczące ciągłości państwa, co w kontekście polskich doświadczeń historycznych, ma fundamentalne znaczenie dla uznania państwa polskiego za prawnomiędzynarodowego kontynuatora poprzednich form organizacyjno-prawnych, w ramach których ono funkcjonowało.

Część druga „Prawo konstytucyjne, administracyjne i procedura administracyjna oraz prawo wyborcze” obejmuje swoim zakresem zagadnienia podstawowe dla całego systemu prawnego. Część druga składa się z 5 rozdziałów. Rozpoczyna ją Rozdział I „Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej” przygotowany przez prof. Dariusza Dudka, który kontynuując rozważania dotyczące historii polskiego prawa konstytucyjnego przedstawia okres transformacji ustrojowej, związanej z wyzwaniem się spod hegemonii ZSRR oraz opisuje proces tworzenia nowoczesnej konstytucji opartej na demokratycznych standardach wspólnych cywilizowanym państwom Zachodu. Następnie wskazuje na źródła polskiego prawa konstytucyjnego, konstytucyjne zasady ustroju państwa, wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, charakteryzuje konstytucyjny system organów państwowych oraz dokonuje przeglądu ich zadań i obowiązków. Rozdział II „Polski Trybunał Konstytucyjny w okresie transformacji ustrojowej” autorstwa prof. Wojciecha Łączkowskiego przedstawia status prawny oraz kompetencje Trybunału Konstytucyjnego, którego podstawowym zadaniem jest stanie na straży zgodności prawa z postanowieniami Konstytucji RP, a zwłaszcza rolę, jaką odegrał on w okresie przejścia od totalitarnych rządów komunistycznych do ustroju demokratycznego. Gwarancją demokratycznego charakteru państwa jest sposób powoływania organów władzy publicznej i kreowania ich składu personalnego, co jest przedmiotem rozważań prof. Łączkowskiego w ramach rozdziału traktującego o prawie wyborczym, w którym przedstawia on stan aktualny i propozycje zmian mających na celu usprawnienie prawa wyborczego w Polsce. Rozdział III „Prawo administracyjne” przygotowany przez prof. Stanisława Wrzoska przedstawia sposób zorganizowania państwa (podziału administracyjnego) oraz aparatu administracji publicznej, zadania i obowiązki organów administracji publicznej i samorządu terytorialnego, prawne formy ich działania, a także podstawowe instytucje i zasady prawa administracyjnego określające wzajemne relacje pomiędzy organami administracji a obywatelami. Naturalną konsekwencją rozważań dotyczących prawa administracyjnego jest przedstawienie założeń postępowania administracyjnego, sądownoadministracyjnego i egzekucyjnego w administracji, które stanowią treść Rozdziału V. Jego autor ks. prof. Sławomir Fundowicz charakteryzuje kolejno przebieg i zasady postępowania w ramach poszczególnych procedur oraz uprawnienia i obowiązki ich uczestników.

Część III „Prawo cywilne i procedura cywilna oraz prawo rodzinne i prawo prywatne międzynarodowe” rozpoczyna prof. Marzena Dyjakowska, która w Rozdziale I „Prawo cywilne – część ogólna”, stanowiącym wprowadzenie do tej obszernej problematyki, istotnej z punktu widzenia interesu jed-

nostki, rozpoczyna od zdefiniowania najważniejszych pojęć i instytucji z zakresu prawa cywilnego. Następnie wskazuje źródła prawa cywilnego, definiuje, podmioty i przedmioty stosunku cywilnoprawnego, dobra osobiste, czynności cywilnoprawne, zakres temporalny norm prawa cywilnego, a także jego zasady i klauzule generalne łagodzące rygoryzm przepisów prawnych. Autorka kontynuuje swoje rozważania w ramach kolejnego rozdziału traktującego o prawach rzeczowych, w którym charakteryzuje pojęcie własności oraz ograniczonych praw rzeczowych. Rozdział III „Prawo własności intelektualnej”, przygotowany przez prof. Joannę Sieńczyło-Chlabicz, dotyczy najważniejszych instytucji prawnych i podstawowych zasad ochrony prawa autorskiego i własności przemysłowej. W Rozdziale IV dr Juliusz Petraniuk przedstawia w zarysie charakterystykę prawa zobowiązań i stosunków obligacyjnych, które reguluje społeczne formy wymiany dóbr i usług mających wartość majątkową. Rozdział V „Prawo spadkowe” prof. Grzegorza Jędrejka omawia zasady dziedziczenia ustawowego i testamentowego oraz związaną z nim instytucję zachowku. W dalszej części przedstawia zasady dotyczące przyjęcia i odrzucenia, stwierdzenia nabycia spadku, dział spadku oraz umowy z zakresu prawa spadkowego. Rozdział VI „Polskie postępowanie cywilne” dr Grzegorza Trojanowskiego w zwięzły sposób prezentuje naczelne zasady procesowe, podmioty i organy postępowania cywilnego, tryb postępowania, którego celem jest realizacja ochrony stosunków prawa cywilnego, a także rodzaje orzeczeń i przysługujące od nich środki odwoławcze. W Rozdziale VII „Prawo rodzinne. Kanoniczne prawo małżeńskie” zespół autorów pod kierunkiem ks. prof. Andrzeja Dziegi przedstawił zagadnienia odnoszące się do instytucji małżeństwa i rodziny, zarówno w ujęciu prawa świeckiego, jak i prawa kanonicznego, które wzajemnie się uzupełniają, kierując się w przyjętych regulacjach troską o dobro, jedność i stabilność rodziny. Rozdział VIII „Nowe prawo prywatne międzynarodowe w Polsce” przygotowany przez dr Marię R. Pałubską, który kończy tę część recenzowanej książki, zawiera charakterystykę zagadnień granicznych dotyczących międzynarodowych stosunków osobistych i majątkowych w zakresie prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, zachodzących pomiędzy osobami fizycznymi i prawnymi, a w konsekwencji relacji pomiędzy prawem polskim a innymi systemami prawnymi, które są właściwe ze względu na pochodzenie osoby fizycznej lub siedzibę osoby prawnej oraz reguły kolizyjne, które rozstrzygają o wyborze jednego z kolidujących ze sobą systemów.

Część IV „Prawo karne, karne wykonawcze i procedura karna” składa się z trzech rozdziałów odpowiadających tytułowi części. Rozdział I „Polskie prawo karne” opracowany przez prof. Alicję Grześkowiak podzielony został

na trzy punkty. W ramach pierwszego z nich zostały przedstawione ogólne wiadomości o polskim prawie karnym, naczelne zasady prawa karnego oraz pojęcie przestępstwa poprzez wskazanie jego podstawowych elementów i form popełnienia. W punkcie drugim zawarty został katalog środków penalnych oraz zasady i dyrektywy ich wymiaru. Punkt trzeci zawiera krótkie omówienie poszczególnych typów przestępstw skodyfikowanych w części szczególnej Kodeksu Karnego. Rozdział II „Polskie prawo karne wykonawcze – wybrane instytucje” autorstwa dr Małgorzaty Kuć opisuje procedurę postępowania związaną z wykonywaniem kar i środków karnych, prawa i obowiązki skazanego, organy postępowania wykonawczego oraz działania podejmowane w celu społecznej readaptacji skazanych i przywrócenia ich społeczeństwu, jako jego pełnoprawnych, zresocjalizowanych członków. Procedurę karną i sposób dowodzenia sprawstwa przestępstwa stanowi treść Rozdziału III przygotowanego przez dr Grzegorza Gozdóra, który, co zasługuje na szczególne podkreślenie, obowiązujące w tym zakresie regulacje porównuje ze standardami międzynarodowymi wyrażonymi w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. oraz ze standardami Rady Europy wyrażonymi w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r.

Część V „Prawo finansowe, gospodarcze i prawo spółek oraz prawo pracy” stanowi najobszerniejszą część całej publikacji, za czym przemawia charakter i zakres poruszanej tematyki. Część piątą otwiera rozdział „Prawo finansowe”, w którym prof. Jan Głuchowski przedstawia podstawowe założenia prawa finansowego, budżetowego, podatkowego, bankowego, dewizowego i celnego, które określają prawa dotyczące stosunków finansowych państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego. W kolejnych dwóch rozdziałach prof. Cezary Kosikowski przybliży zagadnienia dotyczące publicznego i prywatnego prawa gospodarczego. W ramach publicznego prawa gospodarczego precyzuje konstytucyjne zasady ustroju gospodarczego państwa, zasady podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej oraz jej ograniczenia, formy oddziaływania państwa na działalność gospodarczą a także zasady publicznoprawnej ochrony konkurencji i konsumentów. Natomiast w ramach prywatnego prawa gospodarczego przedstawia zagadnienia dotyczące form organizacyjnoprawnych podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej, umowy zawierane w obrocie gospodarczym, a także procedurę zwalczania nieuczciwej konkurencji. Z uwagi na to, że wykonywanie działalności gospodarczej zawsze wiąże się z ryzykiem koniecznym było także przedstawienie podstawowych założeń prawa upadłościowego i naprawczego, którego celem jest zaspokojenie roszczeń wierzycieli, uzdrowienie sytuacji przedsiębiorcy

i przywrócenia mu zdolności do konkurowania. „Prawo spółek” to rozdział opracowany przez prof. Andrzeja Herbata, w którym ten odsłania przed czytelnikami zasady tworzenia i funkcjonowania osobowych i kapitałowych spółek prawa handlowego a także zasady dotyczące łączenia i podziału spółek w związku z prowadzeniem „gry rynkowej”. Rozdział opracowany przez prof. Grzegorza Goździewicza „Układy zbiorowe pracy w Polsce – problematyka stron układu” dotyczy zagadnień z zakresu prawa pracy i wzajemnych relacji pomiędzy pracodawcami bądź organizacjami pracodawców a pracownikami, reprezentowanymi przez związki zawodowe, których jednym ze sposobów regulowania tych relacji są układy zbiorowe pracy, określające wzajemne prawa i obowiązki stron.

Całość recenzowanej publikacji zamyka Część VI „Prawo wyznaniowe i polskie prawo kanoniczne”, które stanowi integralny element systemu prawnego w Polsce. Zagadnienia te zostały omówione w dwóch rozdziałach przez ks. prof. Józefa Krukowskiego oraz przez ks. prof. Mirosława Sitarza. Pierwszy z autorów przedstawił podstawy wzajemnych relacji pomiędzy państwem a Kościołem katolickim oraz innymi kościołami i związkami wyznaniowymi a także określił przedmiot prawa wyznaniowego. W dalszej części omówił najważniejsze zagadnienia dotyczące sytuacji prawnej kościołów i związków wyznaniowych, szkolnictwa kościelnego, działalności kulturalnej i humanitarnej, sytuacji majątkowej instytucji kościelnych, statusu osób duchownych oraz zasady ich opodatkowania. Drugi z autorów dokonał charakterystyki Kościoła katolickiego w Polsce, zasad jego zorganizowania, organów kompetentnych do stanowienia prawa kanonicznego oraz sposobów jego stanowienia.

Recenzowana książka nie wyczerpuje całości zagadnień dotyczących poszczególnych dyscyplin prawa polskiego, które same w sobie mogłyby stanowić opasłe tomy kolejnych opracowań, nie taki jednak jest jej cel. Na aprobatę zasługują podjęte rozważania merytoryczne, przybliżające obowiązujące w Polsce rozwiązania prawne, chociaż na ogół posiadają one charakter informacyjno – opisowy, co wynika i z charakteru pracy, określonego w jej tytule jako syntezy i z jej przeznaczenia. Recenzowana książka adresowana jest do czytelnika polskiego, nie zawsze wystarczająco zorientowanego w meandrach obowiązujących rozwiązań prawnych, któremu ma przybliżyć system prawa polskiego. Umożliwia to przystępny i zrozumiały język, do minimum ograniczający słownictwo typowo prawnicze, czasami nawet zbyt mocno upraszczający omawiane zagadnienia, ale dzięki temu może po nią sięgnąć każdy, nie tylko prawnik. Dyskusyjne są także preferencje aksjologiczne prezentowane przez większość autorów, które, co należy podkreślić, nie są reprezentatywne dla środowiska prawniczego ani w Polsce ani, tym bardziej, w zla-

icyzowanej Europie. Niemniej jednak ta mocno zarysowana perspektywa ideologiczna stanowi atut nadający książce swoistego kolorytu a jednocześnie otwiera pole do dyskusji w celu wypracowania najlepszych rozwiązań. Recenzowana książka, co wymaga raz jeszcze podkreślenia, jest pierwszą, syntetyczną próbą ujęcia systemu prawa polskiego, podjętą po okresie transformacji ustrojowej, jaka dokonała się w Polsce pod wpływem obrad „Okrągłego Stołu” w 1989r., które doprowadziły do obalenia komunizmu i zmiany ustroju we wszystkich państwach dawnego bloku komunistycznego zależnych dotąd od ZSRR. W związku z tym stanowi ona doskonale kompendium wiedzy o przyjętych rozwiązaniach, które obecnie kształtują system prawa polskiego oraz doskonały punkt wyjścia dla dalszych indywidualnych poszukiwań bardziej szczegółowych rozważań dotyczących omówionej problematyki.

Wojciech Lis*

---

* Dr Wojciech Lis – Katedra Prawa Administracyjnego, Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych w Tomaszowie Lubelskim, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.